

IZAZOVI ONLINE OKRUŽENJA U ORGANIZIRANJU I PROVOĐENJU ODGOJNO-OBRAZOVNIH PROGRAMA U OKOLNOSTIMA PANDEMIJE BOLESTI COVID-19

univ.spec.crim. Martina Glasnović, e-mail: m.glasnovic1@gmail.com

Odjel za predškolski odgoj i obrazovanje Grad Zagreb, Gradski ured za obrazovanje

Pregledni članak

Sažetak: Pandemija bolesti COVID-19 promijenila je uobičajene životne modele i strategije rada i usmjerila nas na usvajanje novih poput učenja i rada na daljinu primjenom IKT. Odgojno-obrazovne ustanove diljem svijeta su u vrlo kratkom roku počele organizirati online programe. Većina njih zatekla se pred novim izazovima, modelima organiziranja i provođenja programa. Donedavno su roditelji, učenici, studenti pa i akademske zajednice umanjivali vrijednost online učenja i studiranja, a time i diplome stečene na taj način. Sada navedeno postaje model nove stvarnosti kojoj se djeca, učenici i studenti lako prilagođavaju, a odgojno-obrazovni djelatnici pohađaju intenzivne tečajeve radi bolje prilagodbe novom načinu rada i primjeni IKT. Ovakav model zahtijeva veće troškove, posebno kada je riječ o unaprjeđivanju tehnologije i uvođenju inovacija te predstavlja izazov za odgojno-obrazovne ustanove i same osnivače istih.

Ključne riječi: COVID-19, online obrazovanje, prilagodba, tehnologije

CHALLENGES OF THE ONLINE ENVIRONMENT IN THE ORGANIZATION AND IMPLEMENTATION OF EDUCATIONAL PROGRAMS IN THE CIRCUMSTANCES OF THE COVID-19 DISEASE PANDEMIC

Abstract: The COVID-19 disease pandemic has changed common life patterns and work strategies and focused us on the adoption of new ones such as distance learning and work using ICT. Educational institutions around the world have started organizing online programs in a very short time. Most of them found themselves facing new challenges, models of organizing and implementing the program. Until recently, parents, pupils, students and even the academic community diminished the value of online learning and studying, and thus the diplomas obtained in this way. Now it is becoming a model of a new reality to which children, pupils and students easily adapt, and educators attend intensive courses to better adapt to the new way of working and application of ICT. Such a model requires higher costs, especially when it comes to improving technology and introducing innovations and poses a challenge for educational institutions and their founders.

Keywords: COVID-19, online education, adjustment, technologies

UVOD

Pandemija bolesti COVID-19 uzrokovala je značajne promjene u različitim aspektima života, pa tako i u obrazovanju. U ožujku 2020. godine čak 188 zemalja diljem svijeta je u potpunosti

ili lokalizirano zatvorilo škole, dječje vrtiće i fakultete kako bi se spriječilo širenje bolesti COVID-19. Među tim zemljama se našla i Republika Hrvatska odlukom Nacionalnoga stožera civilne zaštite Republike Hrvatske o prekidanju održavanja nastave u školama, od 13. ožujka 2020. godine. UNESCO je početkom ožujka te godine preporučio da države pogođene pandemijom bolesti COVID-19 omoguće učenicima mrežnu nastavu, odnosno nastavu na daljinu. U Republici Hrvatskoj se od 16. ožujka 2020. godine nastava počela održavati na daljinu, a razlozi za takvu odluku bili su, s jedne strane onemogućiti širenje bolesti, a s druge strane održati proces odgoja i obrazovanja neprekinutim te smanjiti zabrinutost roditelja oko obrazovanja njihove djece.

Razvoj i implementacija efikasnih načina provođenja ovog novog oblika odgojno-obrazovnog rada zahtijeva određeno vrijeme, ali je zbog iznenadne pojave i brzog širenja bolesti COVID-19 prijelaz na e-učenje odnosno online nastavu morao biti brz. Okvir organizacije odgojno-obrazovnog rada i zaštitnih mjera u Republici Hrvatskoj uređen je dokumentima i odlukama nadležnih tijela, a svi uključeni dionici morali su se na različite načine prilagoditi novoj situaciji. Zahvaljujući „Školi za život“ koju provodi MZO, a koja je već bila u tijeku i razvijala nove digitalne obrazovne forme i sadržaje, Republika Hrvatska je među prvima u svijetu spremno krenula u veliki izazov škole na daljinu. Naravno, to je novi i nepoznat izazov kao što je i izazov nepoznatog uzročnika pandemije bolesti COVID-19, i odnosi se na sve odgovorne u organizaciji i provođenju obrazovanja na nacionalnoj, regionalnoj i lokalnoj razini. Prijelaz na isključivo online poučavanje učiteljima je gotovo u cjelini promijenilo način rada, a roditelji su dobili, znatno veću ulogu u procesu učenja njihove djece, posebno na osnovnoškolskoj razini.

Nastava na daljinu u Republici Hrvatskoj većinom se odvijala asinkrono, odnosno učenici i studenti su imali pristup odgojno-obrazovnim sadržajima i materijalima koje su učitelji, nastavnici i profesori postavljali na mrežne platforme, dok se za učenike nižih razreda osnovne škole održavala i putem odgojno-obrazovnih programa na nacionalnoj televiziji. Svim obrazovnim institucijama omogućena je tehnička podrška i podrška prilikom izrade odgojno-obrazovnih sadržaja i materijala. Iznimno važnom pokazala se podrška i pomoć s nacionalne i lokalne razine roditeljima, nastavnicima te samim odgojno-obrazovnim ustanovama da na najvišoj razini zadrže kvalitetni odgojno-obrazovni aspekt, socijalnu skrb i interakcije tijekom razdoblja pandemije bolesti COVID-19.

Osnivači odgojno-obrazovnih ustanova učenicima i studentima moraju osigurati jednaki digitalni pristup obrazovanju tijekom mrežnoga učenja. Najveći izazov za sve države u vrijeme pandemije bolesti COVID-19 je kvalitetna nastava na daljinu za podzastupljene i ranjive skupine učenika i studenata. Fokus mora biti i na učinkovitosti takvog modela obrazovanja kod učenika nižeg socioekonomskog statusa, a osobito kod učenika i studenata s teškoćama u razvoju, odnosno invaliditetom.

1. OKVIR ORGANIZACIJE ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA I ZAŠTITNIH MJERA U OKOLNOSTIMA PANDEMIJE BOLESTI COVID-19 U REPUBLICI HRVATSKOJ

U razdoblju od ožujka 2020. godine do danas provođenje odgojno-obrazovnih programa u Republici Hrvatskoj provodilo se temeljem sljedećih dokumenata:

- Smjernice osnovnim i srednjim školama vezano uz organizaciju nastave na daljinu uz pomoć informacijsko – komunikacijske tehnologije, od 11. ožujka 2020.
- Odluka Vlade Republike Hrvatske o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu, od 13. ožujka 2020.
- Odluka Vlade Republike Hrvatske o načinu izvođenja nastave u osnovnim i srednjim školama kao i na visokim učilištima te obavljanju redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja, od 7. svibnja 2020.
- Upute za vrednovanje i ocjenjivanje tijekom nastave na daljinu, od 16. travnja 2020.
- Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu, od 8. srpnja 2020.
- Odluka Vlade Republike Hrvatske o načinu izvođenja nastave u osnovnim i srednjim školama kao i na visokim učilištima te obavljanju rada u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja u uvjetima epidemije COVID-19, od 3. rujna 2020.
- Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s bolesti COVID-19, od 7. rujna 2020.
- Uputa za sprječavanje i suzbijanje epidemije COVID-19 vezano za rad predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola u školskoj godini 2020./2021. od 24. kolovoza 2020.
- Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s bolesti COVID-19 za predškolsku/školsku godinu 2020./2021. od dana 3. rujna 2020., koji se nastavlja na mjere razrađene u Uputama.

U istom razdoblju Hrvatski zavod za javno zdravstvo donio je upute koje su se odnosile na rad učeničkih domova, glazbenih škola, provedbu praktične nastave i vježbi, provedbu državne mature, popravnih i razlikovnih ispita te dopunske nastave u srednjim školama.

Dokument Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanim s bolesti COVID-19 obuhvatio je upute Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo koje su se odnosile na rad odgojno-obrazovnih ustanova s obzirom na epidemiju bolesti COVID-19 te su na taj način implementirane opće, posebne i sigurnosne mjere za suzbijanje zaraznih bolesti iz članka 9. Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti. U tom kontekstu donesene su upute o fizičkom udaljavanju učenika i nastavnika u prostorima škole (ulazak i izlazak iz škole, organizacija prostora u učionici, organizacija odmora), održavanju prostora (čišćenje, dezinfekcija, provjetravanje), nošenju maski za lice i rukavica, higijeni ruku, mjerenju temperature i praćenju pojave

simptoma, postupanju u slučaju sumnje na zarazu te putovanju u školu javnim ili organiziranim prijevozom).

Nadalje, u gore navedenom dokumentu predložena su tri modela odgojno-obrazovnog rada u vrtićima i školama u uvjetima povezanim s bolesti COVID-19:

- model A: nastava u školi
- model B: mješoviti oblik nastave (dijelom u školi, dijelom na daljinu) i
- model C: nastava na daljinu.

Vlada Republike Hrvatske je odlukom aktivirala sve modele, a o primjeni pojedinog modela (A, B i C) odlučivala je škola u suradnji s osnivačem i nadležnim lokalnim stožerom.

Pandemija bolesti COVID-19 testirala je odgojno-obrazovne sustave diljem svijeta pa tako i one u Republici Hrvatskoj i regiji. Više od godinu dana učenici su primorani pohađati kombinirani model nastave, odnosno podijeljeni su po razredima na one koji su nastavu pratili "online" i fizički u školi.

Navedene mjere, odnosno njihova učinkovita provedba omogućila je da se tijekom prvog polugodišta u većini srednjih škola provodio rad prema modelu A (rad u odgojno-obrazovnoj ustanovi). Isto tako, nastojalo se osigurati što sigurnije uvjete za izvođenje odgojno-obrazovnog rada, uz prihvaćanje specifičnosti s obzirom na dob djece i učenika, kao i različitih uvjeta za rad u odgojno-obrazovnim ustanovama. U svrhu podrške dionicama sustava otvoren je i pozivni Centar u kojemu je svakog radnog dana od 8,00 do 16,00 sati bila osigurana podrška vezana uz primjenu Uputa. Nadalje, a sukladno Odluci Vlade Republike Hrvatske o obustavi izvođenja nastave u visokim učilištima, srednjim i osnovnim školama te redovnog rada ustanova predškolskog odgoja i obrazovanja i uspostavi nastave na daljinu, čelnici istih su (u skladu s autonomijom učilišta i akademskom samoupravom) organizirali odgojno-obrazovni rad na način da se nastava nesmetano odvija uz pridržavanje mjera za sprječavanje i suzbijanje zaraznih bolesti.

1.2. Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu

Valja naglasiti da je Akcijski plan za provedbu nastave na daljinu kao strateški dokument nastao tijekom same provedbe nastave na daljinu (e-nastave) u Republici Hrvatskoj, kao sukus dokumentiranja najvažnijih koraka i postupaka koji su se provodili u proljeće 2020. u uspješnoj primjeni nastave na daljinu u školama i visokim učilištima, a kako bi se po potrebi slični ili unaprijeđeni pristupi mogli koristiti u sljedećim školskim i akademskim godinama te sukladno istima izraditi planove za nadolazeće razdoblje.

Prilikom prelaska na nastavu na daljinu, i njezinoga provođenja, nije postajala metodologija koje bismo se držali, ni primjeri dobre prakse iz kojih bismo mogli učiti, a naročito ih nije bilo za predtercijarnu razinu obrazovanja (osnovne i srednje škole). Stoga je Akcijski plan jedinstveni dokument u kojem je taj proces zabilježen i analiziran, ali koji i nudi rješenja za

ublažavanje rizika u sljedećem razdoblju te korištenje digitalne transformacije sustava za unapređenje kvalitete obrazovanja na svim razinama.

Uspješan projekt nastave na daljinu u Republici Hrvatskoj rezultat je učinkovitog strateškog planiranja i velikog zalaganja učitelja, nastavnika, stručnih suradnika, čelnika ustanova u sustavu, ali i učenika i njihovih roditelja koji su iskoristili mogućnosti i u praksi provodili i inovirali procese planirane na strateškoj razini. Temeljem nacionalnih i međunarodnih analiza pripremljeni su izgledni scenariji za sljedeću školsku i akademsku godinu, kao i najvažnije aktivnosti i projekti kako bismo se uspješno mogli nositi sa svakim od scenarija. Iz svega navedenog proizlazi da se predmetni dokument može podijeliti na dva dijela: na pogled unatrag i plan za unaprijed.

2. UPORABA INFORMACIJSKO-KOMUNIKACIJSKIH TEHNOLOGIJA U ODGOJNO-OBRAZOVNOM RADU

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu MZO) prepoznalo je važnost tehnologije u obrazovanju te je još 2017./2018. godine pokrenulo pilot-projekt „e-Škole: Uspostava sustava razvoja digitalno zrelih škola“. Kao jedan od ciljeva tog projekta navedeno je upoznavanje nastavnika s upotrebom digitalne tehnologije prilikom praćenja i vrednovanja učenika (tj. razvoj digitalnih vještina nastavnika potrebnih za rad u virtualnom okruženju), jer se pokazuje kako „upotreba digitalnih tehnologija u bilo kojoj etapi nastavnog procesa pozitivno utječe na motivaciju učenika“. Nadalje, usavršavanje nastavnika vezano uz kurikularnu reformu započelo je 2018. godine putem virtualnih učionica na platformi Moodle (Loomen) koja im omogućuje neprestani profesionalni razvoj i međusobnu suradnju. U gotovo dvije godine u radu u obrazovnim aktivnostima putem Loomena sudjelovalo je više od 50 000 nastavnika. To je bilo ključno iskustvo koje im je kasnije pomoglo u oblikovanju virtualnih učionica i komunikaciji s učenicima i drugim kolegama bez poteškoća. Prethodno pokrenute virtualne učionice za obrazovanje nastavnika koriste se kao mreža potpore za nastavnike u kojima se razmjenjuju obrazovni sadržaji, ideje i informacije te kao direktna komunikacija s MZO. Usavršavanja su provodili timovi mentora koji su educirani i osposobljeni kako bi kontinuirano pripremali i organizirali usavršavanja kao dio obrazovne reforme. Važan tehnički preduvjet bio je uvođenje te kontinuirani rad na daljnjem razvoju jedinstvenog elektroničkog identiteta (AAI@EduHr) u proteklih desetak godina svim djelatnicima, učenicima, studentima u školama i na visokim učilištima, kao i osposobljavanje i primjena e-Dnevnika. U procesu svrsishodne digitalizacije prioritet MZO-a bio je osigurati digitalnu neovisnost nastavnika, što podrazumijeva osiguravanje prijenosnih računala za nastavnike, opremanje učionica projektorima i pametnim pločama kako bi se mogli primijeniti različiti sadržaji u svim razredima. Sve to pridonijelo je brzom transformaciji i učinkovitoj uspostavi nastave na daljinu u situaciji uzrokovanoj pandemijom bolesti COVID-19.

Digitalizacija povlači za sobom širu uporabu nove tehnologije i inovacije u odgojno-obrazovnom radu. Inovacije su uglavnom došle iz privatnog sektora i uključuju obrazovne aplikacije, platforme i resurse. Javno-privatna partnerstva na ovom polju dolaze do izražaja preko korištenja prilagođenih rješenja za potrebe novih oblika odgojno-obrazovnog rada.

Metode učenja se ubrzano mijenjaju, IKT postaje temelj cjeloživotnog učenja, a klasična pismenost u današnjim uvjetima više nije dostatna. Jedna od najvećih prednosti koje nudi obrazovanje pomoću IKT-a je njegova fleksibilnost, što se sagledava kroz mogućnosti da se jednom kreirani podaci mogu koristiti bilo gdje i kao takvi se mogu prilagođavati individualnim potrebama učenika. S druge strane, psiholozi upozoravaju na porast ovisnosti o tehnologiji među tinejdžerima, na njihove promjene u ponašanju, dekoncentriranosti, školskom uspjehu i motoričkim (ne)sposobnostima, pretilosti kao uzroku mnogih bolesti već u najranijoj dobi. Nove tehnologije jesu važne, ali potrebno je pametno i odgovorno koristiti mogućnosti koje pružaju. Prioriteti budućnosti jesu u sposobnostima koje će se razvijati kod djece. To su kreativnost, nove ideje, timski rad, empatija, odgovornost, pomaganje drugima, odnosno sve ono što računala ne mogu. Postoje neka mišljenja da će time doći do umanjavanja uloge učitelja. Međutim, upravo pravilnom primjenom IKT-a u nastavi zasigurno do toga neće doći ukoliko se IKT postavi u funkciju razvoja djeteta uvažavajući njegovu razvojnu dob i socijalne okolnosti. Prednosti IKT su mnoge, ali ih promišljenim planiranjem nastave treba koristiti kako bi uistinu imali povoljan rezultat za dijete. Važno je omogućiti djetetu razvijanje sposobnosti koje su mu nužne u suvremenom društvu, ali pri tom ne zaboravljajući na njegove osobne i socijalne potrebe u društvenom kontekstu.

Republika Hrvatska je pokrenula reformu obrazovanja 2016. godine, a već od sljedeće godine u reformu je uključena i digitalna transformacija koja uključuje poboljšanje digitalnih vještina učenika, nastavnika, učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja kao i opremanje škola. Tako je početkom ožujka 2020. godine, kad su u nekim državama svijeta najavljene mjere zatvaranja škola, MZO započelo s pripremama provedbe nastave na daljinu i kroz dva tjedna su detaljno razrađene strategija i operativna priprema temeljem kojih su svi razredi od 16. ožujka 2020. godine prešli na nastavu na daljinu. Pripremnu koordinaciju vodilo je MZO, a sudjelovanju su se u punom kapacitetu odazvali i Hrvatska akademska i istraživačka mreža – CARNET, Sveučilišni računski centar – SRCE, Agencija za odgoj i obrazovanje – AZOO, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih – ASOO i Agencija za mobilnost i programe EU – AMPEU. Kao rezultat razvijen je koncept nastave na daljinu i usuglašena su praktična i izvediva rješenja te su se prije 16. ožujka 2020. godine već proizveli digitalni sadržaji (videolekcije i TV program) i širok tehnički sustav uz sustav podrške (helpdeskovi na MZO-u, CARNET-u i SRCE-u).

Slika 1. Razvoj modela nastave za vrijeme pandemije bolesti COVID-19

Izvor: ELA (2020)

Koncept organizacije nastave na daljinu utemeljen je na dva ključna koraka:

1) Uspostavljanje komunikacijskih kanala – prioritet je osigurati protočnost točnih i cjelovitih informacija i to između odgojno-obrazovnih ustanova i odgojno-obrazovnih djelatnika i između odgojno-obrazovnih ustanova i učenika te roditelja. Potrebno je svim djelatnicima i učenicima osigurati AAI identitet, pri čemu razrednici otvaraju „virtualnu učionicu“ u kojoj su svi učenici i nastavnici tog razreda, a ravnatelji „virtualnu zbornicu“ sa svim zaposlenicima. S ciljem osiguranja jednakih mogućnosti, ukoliko netko od učenika nema kod kuće osiguran uređaj ili pristup Internetu, neophodan za obrazovanje na daljinu, tim učenicima treba se dodijeliti na korištenje tablete koji su ustanovi dostavljeni za korištenje u razrednoj nastavi (pristup obrazovanju za sve učenike, a razina digitalizacije sukladno dobi). Kod učenika srednjih škola, čije su obitelji slabijega socijalno-ekonomskog statusa, nadležno ministarstvo osiguralo je sredstva za nabavu tableta.

2) Praćenje i potpora – sve najvažnije obavijesti objavljuju se na stranicama MZO-a, CARNET-a, Škole za život, Agencije za odgoj i obrazovanje (u daljnjem tekstu AZOO) i Agencije za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih (u daljnjem tekstu ASOO). Prisutnost učenika na nastavi prati se uz njihove aktivnosti u „virtualnoj učionici“, dok savjetnici AZOO-a i ASOO-a prate aktivnosti nastavnika te im pružaju potporu u njihovim aktivnostima (svako rješenje mora imati dodatni, rezervni plan i mogućnost praćenja nastave na daljinu). Načelo osiguravanja rezervne opcije tijekom provedbe nastave na daljinu provedeno je na više načina koristeći više kanala za objavu i dijeljenje informacija: tri TV kanala (HRT3, SPTV, RTL2); nekoliko mrežnih stranica (MZO, Škola za život, agencije); YouTube kanal; elektronička pošta; aplikacije za komunikaciju; društvene mreže. Preporučena su sljedeća tehnička rješenja: AAI@Edu.Hr autentifikacijska i autorizacijska infrastruktura koju koriste sve osnovne i srednje škole za učenike i nastavnike različite platforme dostupne putem AAI@Edu.Hr (Moodle, Teams, Yammer, Google Classroom, Edmodo), a distribucija je provedena kroz više sustava, umjesto putem jedne platforme – raspodjela opterećenja

sustava. Svi obrazovni sadržaji besplatni su i javno dostupni (otvoreni obrazovni sadržaji). Nastavnicima i učenicima na raspolaganju su bili i otvoreni digitalni obrazovni sadržaji izrađeni kroz projekt e-Škole, dostupni na Edutoriju.

Osnivači odgojno-obrazovnih ustanova učenicima i studentima moraju osigurati jednaki digitalni pristup obrazovanju tijekom mrežnoga učenja kako se ne bi povećala već prisutna nejednakost i stvorili veće razlike. Također, fokus mora biti i na učinkovitosti takvog modela obrazovanja kod učenika nižeg socioekonomskog statusa, a osobito kod učenika i studenata s teškoćama u razvoju, odnosno invaliditetom. Kvalitetna nastava na daljinu za podzastupljene i ranjive skupine učenika i studenata najveći je izazov za sve države u vrijeme pandemije bolesti COVID-19 jer ne postoji jedinstven pristup za sve, nego se traži individualizacija pristupa.

Sredinom ožujka, u samom početku prelaska na nastavu na daljinu, nisu sve potrebne mjere bile odmah uspostavljene, iako je dosta opreme i edukacije bilo pripremljeno, ali je vrlo brzo osigurana podrška u suradnji s agencijama, udrugama, fakultetima i međunarodnim organizacijama. U nastavi na daljinu za učenike s teškoćama u razvoju MZO se vodilo i služilo sljedećim ključnim načelima i sredstvima:

- Vrijede i primjenjuju se sva načela poučavanja i rada s učenikom s teškoćama u razvoju koja vrijede i u nastavi u školi, a koja su sadržana u važećim konvencijama, zakonima i podzakonskim aktima te znanstveno i stručno utemeljenim preporukama; svi važeći kurikulumi, a koji su i kreirani tako da omogućuju jednostavniju i primjenjivu individualizaciju, te svi dokumenti i nastavni materijali koje su pripremili i objavili Ministarstvo, Agencija za strukovno obrazovanje, Agencija za odgoj i obrazovanje i Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja.
- Učenik u nastavi na daljinu ovu školsku godinu završava prema programu/kurikulumu koji mu je određen Rješenjem o primjerenom programu odgoja i obrazovanja, a u skladu s istima učitelj primjenjuje odgovarajuću prilagodbu metoda i/ili sadržaja poučavanja, vrednovanja i ocjenjivanja, bilo da je riječ o nastavi u kojoj je medij televizija ili o nastavi u virtualnim učionicama ili o nekom drugom obliku nastave na daljinu.
- Pomoćnik u nastavi je osoba koja pruža neposrednu podršku učeniku tijekom odgojno-obrazovnoga procesa u zadacima koji zahtijevaju komunikacijsku, senzornu i motoričku aktivnost učenika, u kretanju, pri uzimanju hrane i pića, u obavljanju higijenskih potreba, u svakodnevnim nastavnim, izvannastavnim i izvanučioničkim aktivnostima, a na temelju izrađenog programa rada prema utvrđenim funkcionalnim sposobnostima i potrebama svakoga pojedinog učenika te uputama učitelja, stručnih suradnika škole, roditelja/skrbnika te, prema potrebi, ravnatelja.
- Učiteljima i stručnim suradnicima dostupan je čitav niz izvrsnih priručnika za rad s učenicima s teškoćama.
- Svi stručnjaci koji se profesionalno bave pružanjem potpore učenicima s teškoćama te roditelji učenika jako dobro znaju koliko su vrijedne i važne mogućnosti koje u svrhu

ravnopravnog sudjelovanja učenika s teškoćama u obrazovanju pruža razvoj i dostupnost asistivne tehnologije.

- Sva opća pedagoška načela dio su univerzalnog dizajna i inkluzivne kulture te su primjerena svim učenicima.

Slika 2. Nastava na daljinu i podrška pomoćnika u nastavi

Izvor: Učilište Idem, Škola na daljinu u kriznim uvjetima COVID-19 i uloga pomoćnika u nastavi (2020)

Ključni dionici, kao što su Agencija za odgoj i obrazovanje, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatska komora edukacijskih rehabilitatora, Hrvatsko društvo prevoditelja znakovnog jezika za gluhe i UNICEF, pružali su potporu školama u radu s učenicima s teškoćama u razvoju i njihovim aktivnostima. Aktivirani su krizni timovi MZO-a koji pružaju telefonsku i online psihološku podršku svima koji je trebaju - učiteljima, učenicima i njihovim roditeljima. Uspostavljena je razmjena informacija, ideja, nastavnih materijala i iskustava sa školama i centrima za odgoj i obrazovanje, uz koordinaciju MZO-a. Također, objavljujani su sadržaji vezani uz podršku mladima u teškim okolnostima, telefoni i adrese elektroničkih pošti kriznog tima te savjeti stručnjaka raznih profila. Presudnu ulogu ima sudjelovanje svih dionika u planiranju, praćenju i vrednovanju učenja na daljinu, te međusobne povratne informacije.

Kao dio sustava unapređenja kvalitete nastave na daljinu, MZO je provelo i nekoliko upitnika. Prvo se proveo online upitnik među nastavnicima u osnovnim i srednjim školama kako bi se ocijenilo stanje u svakodnevnoj praksi, kao i neposredne potrebe nastavnika i učenika, a potom je proveden i upitnik za ravnatelje škola koji je predstavljao strukturirano izvješće o stanju u školama te procjenu potrebe za unapređenjima u organizaciji i vođenju sustava tijekom nastave na daljinu. Proveden je i upitnik za visoka učilišta koji je obrađivao za njih specifične teme. Pokazalo se da su gotovo svi učitelji i nastavnici (95%) u potpunosti ili uglavnom zadovoljni načinom izvođenja nastave na daljinu. Čak 93% njih smatralo je da su bili uspješniji u nastavi na daljinu nego što su očekivali prije početka provođenja. Većina nastavnika (90%) procijenila je da im se učenici dobro ili uglavnom dobro nose s poučavanjem i učenjem na daljinu. Učitelji su uglavnom zadovoljni opremom koja im je bila na raspolaganju. Rezultati su slični i u ocjeni

pružene potpore. Naime, 87% nastavnika smatra dobrom potporu koju dobivaju od MZO-a i CARNET-a. Nastavnici su vrlo zadovoljni činjenicom da postoje videolekcije i televizijski programi koji podupiru učenje i poučavanje. Što se tiče aktivnosti učenika, mišljenja su podijeljena o tome jesu li učenici u učenju na daljinu aktivniji nego u školskim učionicama – 58% nastavnika misli da su učenici aktivniji u školi, a 42% da su aktivniji u učenju na daljinu. Stoga je MZO savjetovalo da se u okviru svih predmeta ocjenjuju zalaganje i rješavanje složenijih zadataka. Temeljem povratnih informacija nastavnika, jedan od izazova bio je samoregulacija radnog vremena u online okruženju te bi bilo dobro ubuduće predvidjeti i tu vrstu podrške i edukacije. Vezano uz visoko obrazovanje, rezultati upitnika koje je MZO provelo s visokim učilištima pokazuju da većina njih (80%) studentske programe provodi koristeći različite digitalne alate. Međutim, neki su moduli izazovniji za učenje na daljinu, kao npr. klinička praksa, učenje temeljeno na radu kod poslodavca ili rad u laboratorijima. Prema izvješćima samih visokih učilišta i u visokom obrazovanju najizazovnije je vrednovanje studenata, premda je većina njih već uspostavila postupke vrednovanja na daljinu ili je u postupku njihove uspostave.

ZAKLJUČAK

Online okruženje postaje nezaobilazno u trenutnoj globalnoj situaciji u kojoj vlada pandemija bolesti COVID-19. Navedena situacija po prvi je puta u povijesti potakla toliko zemalja na slične korake u odgoju i obrazovanju i na društvenoj razini. Potaknute ovim iskustvom, neovisno o prolasku aktualne krize izazvane novim korona virusom, dugoročno se naziru trajne promjene u odgojno-obrazovnom sustavu. Kvalitetno organizirana i svima prilagođena nastava na daljinu predstavlja ključan napredak u upravljanju odgojem i obrazovanjem.

U Republici Hrvatskoj pokazalo se iz dosadašnjeg iskustva da je za najpovoljnije rezultate potrebno centralizirano planiranje uz dopuštanje lokalnih prilagodbi odgojno-obrazovnih programa. Kratkoročne mjere nužno je uskladiti s dugoročnim ciljem kako bi se izbjeglo donošenje proturječnih smjernica i odluka. Mjere valja prilagoditi najmanje opremljenim i infrastrukturno najslabijim odgojno-obrazovnim ustanovama, ali i učenicima, studentima i roditeljima.

Društvene promjene uzrokovane globalnim gospodarskim i tehnološkim promjenama, postaju već ljudska svakodnevnica, a učenici i studenti odrastaju u svijetu automatizacije, digitalizacije, stalnih promjena te brzog pristupa informacijama i različitim sadržajima. S druge strane, odgojno-obrazovne ustanove predstavljaju nužno civilizacijsko kulturno ogledalo jednog vremena. U sebi nose njegova kulturna, ideološka, politička, ekonomska, zdravstvena i druga obilježja. One su ujedno i ogledalo promjena u društvu te se zato nastoje prilagoditi brzorastućem razvoju društva, ali i trenutnim novonastalim situacijama uzrokovanim pandemijom bolesti COVID-19.

Iako je pandemija bolesti COVID-19 u znatnoj mjeri utjecala na kontinuitet obrazovanja i produbila nejednakosti, istovremeno je i pružila prilike za transformaciju pedagoških pristupa

i etosa odgojno-obrazovnih ustanova. Ukazala je na nove modele nastave i učenja, nove načine komunikacije s učenicima i roditeljima, kao i na nove uloge učitelja s ciljem unaprjeđenja brige za dobrobit učenika i studenata.

Dosadašnji kreativni odgovori na pandemiju bolesti COVID-19 u području obrazovanja te vrijedna stečena iskustva i pouke, kako na razini odgojno-obrazovnih ustanova tako i na lokalnoj i nacionalnoj razini, mogu poslužiti kao platforma u procesima planiranja obrazovanja i reformi u godinama koje slijede. Osnovna premisa je izgraditi odgojno-obrazovne sustave otporne na krizne situacije kroz analizu, planiranje, reviziju i održavanje strategije u četiri međusobno povezana područja: pristup obrazovanju, kvalitetno i inkluzivno učenje, dobrobit učenika (pri čemu je naglasak na mentalnom zdravlju i psihosocijalnoj podršci) i prije svega sigurne odgojno-obrazovne ustanove. Ovu priliku ne bi trebalo propustiti, ali ona zahtijeva ozbiljan proces planiranja u kojem se stalno procjenjuje situacija, planira rješavanje nejednakosti, potiče evidentiranje i dokumentiranje odgojno-obrazovnog procesa i rezultata intervencija, te prate i evaluiraju pozitivne prakse (koje su se pokazale kao uspješne) i treba ih čuvati i nastaviti.

LITERATURA:

- [1] Ayas, C., Baytak, A. i Tarman, B. (2011). Experiencing technology integration in education: children's perceptions, <https://eric.ed.gov/?id=EJ1052441>, pristupljeno 6.5.2021.
- [2] Banek Zorica, M., Lasić-Lazić, J. i Špiranec, S. (2012). Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima– pronađeni u informacijskom opismenjivanju. *Medijska istraživanja*, 18 (1), 125–142.
- [3] Basilaia, G. i Kvavadze, D. (2020). Transition to online education in schools during a SARSCoV-2 Coronavirus (COVID-19) Pandemic in Georgia. *Pedagogical Research*, 5(4), 1–9.
- [4] Botički, I., Čarapina, M., Jaguš, T. i Pović, T. (2015). Primjena informacijsko-komunikacijske tehnologije u osnovnim i srednjim školama u Republici Hrvatskoj, <https://www.bib.irb.hr/809522>, 1.5.2021.
- [5] Educational issues, no.5, ISSN 2623-7911, Učiteljski fakultet u Rijeci(2020).
- [6] Ghavifekr, S. i Rosdy, W. A. W. (2015). Teaching and learning with technology: Effectiveness of ICT integration in schools, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1105224.pdf>, pristupljeno 2.5.2021.
- [7] Grubišić Krmpotić, H. i Pejić Papak, P. (2016). Poučavanje primjenom suvremene tehnologije u obrazovanju. *Život i škola*, 62 (3), 153–162.
- [8] Hammersley-Fletcher, L. i Qualter, A. (2009). Chasing improved pupil performance: the impact of policy change on school educators' perceptions of their professional identity, the case of further change in English schools,

- <https://pdfs.semanticscholar.org/65f2/2101b8864c40b64aea69972280e9f99067f7.pdf>, pristupljeno 30.4.2021.
- [9] Himsworth, J. B. (2007). Why resistance? Elementary teachers' use of technology in the classroom, <https://www.learntechlib.org/p/117950>, pristupljeno 29.4.2021.
- [10] Modeli i preporuke za rad u uvjetima povezanima s bolesti COVID-19 u pedagoškoj/školskoj godini 2020./2021., <https://mzo.gov.hr/vijesti/modeli-i-preporuke-za-rad-u-uvjetima-povezanima-s-bolesti-covid-19-u-pedagoskoj-skolskoj-godini-2020-2021/3916>, pristupljeno 24.4.2021.
- [11] Osobe pod sumnjom ili oboljele od COVID-19: <https://www.hzjz.hr/wpcontent/uploads/2020/03/Ciscenje-i-dezinfekcija-prostora-u-kojima-je-boravila-osoba-podsumnjom-COVID-19-2.4.2020..pdf>, pristupljeno 3.4.2021.
- [12] Player-Koro, C. (2012). Factors Influencing Teachers' Use of ICT in Education, <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.3402/edui.v3i1.22015>, pristupljeno 1.5.2021.
- [13] Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants, <https://www.marcprensky.com/writing/Prensky%20%20Digital%20Natives,%20Digital%20Immigrants%20-%20Part1.pdf>, pristupljeno 3.5.2021.
- [14] Steinebach, Muslić, Jokić Begić i sur. (2020) Koronavirus i mentalno zdravlje: Psihološki aspekti, savjeti i preporuke: Zagreb: e-priručnik Hrvatske psihološke komore
- [15] Stošić, L. (2015). The Importance of Educational Technology in Teaching, https://www.researchgate.net/publication/278848636_The_importance_of_educational_technology_in_teaching, pristupljeno 30.4.2021.
- [16] Szucs, E. U. (2009). The role of teachers in the 21st century, http://senspublic.org/IMG/pdf/SensPublic_DossierEurope_EUjakyne.pdf, pristupljeno 29.4.2021.
- [17] UNESCO (2011). *UNESCO ICT Competency Framework for Teachers*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000213475>, pristupljeno 2.5.2021.